

Krzysztof Brzechczyn

Kobiety w Szkole Lwowsko-Warszawskiej

Anna Brożek, *Miłośniczki mądrości. Kobiety z kręgu Szkoły Lwowsko-Warszawskiej*. Lublin: Wydawnictwo Academicon 2024, 110 stron, ISBN 978-83-67833-19-9.

Można zaryzykować tezę, że Szkoła Lwowsko-Warszawska powstała przez kobietę. W 1892 r. Aleksander Raciborski (1845–1920), ziemianin, działacz społeczny i jed-

nocześnie profesor Katedry Filozofii Uniwersytetu Lwowskiego ożenił się był z Anielą z Szymanowskich. Wybranka serca Raciborskiego wniosła do małżeństwa tak duży posag, że w kwietniu 1895 r. Raciborski – pochłonięty innymi aktywnościami (zarządzał majątkiem ziemskim w Spasowie, był członkiem Rady Powiatu w Sokalu i działał w Towarzystwie Szermierzy we Lwowie) – nieoczekiwanie zrezygnował z etatu na Uniwersytecie Lwowskim, lecz nadal zachował związki z uczelnią, wykładając tam jako docent prywatny¹.

¹ Anna Brożek, Jacek Jadacki, *CALENDARIUM lwowskie Kazimierza Twardowskiego*, Warszawa 2021, s. 7 [ABJJ-Calendarium-lwowskie.pdf, dostęp: 17 kwietnia 2026]. O postaci Raciborskiego

W ten sposób przed Kazimierzem Twardowskim (1866 – 1938) otworzyła się możliwość zatrudnienia na Uniwersytecie we Lwowie. Można zastanawiać się, co by było, gdyby Aniela odrzuciła oświadczyzny Raciborskiego lub ten zakochał się w kimś innym. Wróćmy jednak do założyciela Szkoły i jego wychowanek.

Pomimo, że Twardowski urodził się w Wiedniu², w stolicy cesarstwa ukończył gimnazjum *Theresianum*, studiował na tamtejszym uniwersytecie, obronił w 1891 r. napisaną pod kierunkiem Roberta Zimmermanna pracę doktorską *Idee und Perzeption. Eine erkenntnistheoretische Untersuchungen aus Descartes*, to nie mógł na Uniwersytecie Wiedeńskim znaleźć stałego zatrudnienia.

W styczniu 1892 r. Twardowski ożenił się z Kazimierą Kołodziejską, a w listopadzie tego samego roku przyszła na świat jego pierwsza córka – Helena. W tym samym roku Twardowski otrzymał stypendium Ministerstwa Wyznań i Edukacji, dzięki któremu wraz żoną mógł wyjechać do uniwersytetów w Lipsku i Monachium. Stypendium jednak szybko się skończyło, a Twardowski musiał utrzymywać się z udzielania korepetycji, pracując jednocześnie jako rachmistrz w Zakładzie Ubezpieczeniowym Powszechnego Stowarzyszenia Urzędników Monarchii Austriackiej w Wiedniu. W 1894 r. habilitował się na podstawie rozprawy *Zur Lehre vom Inhalt und Gegenstand der Vorstellungen*. W tym samym roku również przyszła na świat druga córka – Aniela. Jednakże awans naukowy nie ustabilizował jego sytuacji finansowej, lecz dał jedynie możliwość – bez stałego wynagrodzenia – prowadzenia jako docent prywatny wykładów na uniwersytecie. Ujawnił się wtedy się jego talent dydaktyczny, gdyż, jak pisał w swojej *Autobiografii*:

Było wielką radością widzieć, że moja działalność nauczycielska budzi u słuchaczy żywy odzew; cieszyło mnie to tym bardziej, że musiałem liczyć się z bardzo długą karierą docenta prywatnego i wręcz być przygotowanym na to, że całe życie będę docentem prywatnym. Jako Polak nie mogłem przecież mieć nadziei na otrzymanie katedry na niemieckim uniwersytecie w Austrii, zaś katedry filozoficzne na uniwersytetach polskich pod zaborem austriackim w Krakowie i Lwowie miały być – jak się wydawało – jeszcze długo zajęte³.

Gdy wiosną 1895 r. pojawił się nieoczekiwany wakat na prowincjonalnym Uniwersytecie Lwowskim, Twardowski zdecydował się wraz z rodziną opuścić

zob.: Brożek, Jadacki, *Złota epoka filozofii we Lwowie*. Lublin: Academicon 2025, ss. 45 – 47.

² Na podstawie: A. Brożek, J. Jadacki, *CALENDARIUM wiedeńskie Kazimierza Twardowskiego*, Warszawa 2021 [ABJJ-Calendarium-wiedenskie.pdf, dostęp: 17 kwietnia 2026] A. Brożek, J. Jadacki, *CALENDARIUM lwowskie Kazimierza Twardowskiego*, Warszawa 2021 [ABJJ-Calendarium-lwowskie.pdf, dostęp: 17 kwietnia 2026]

³ Kazimierz Twardowski, *Autobiografia*, s. 27 [PF_1992-R1_1_02_Twardowski-K_Autobiografia.pdf, dostęp: 23 maja 2026]

Wiedeń i jesienią tego samego roku otrzymał nominację profesorską. Rozpoczął tym samym intensywną działalność dydaktyczną, organizacyjną i naukową, która dała początek Szkole Lwowsko-Warszawskiej (SL-W). Wedle Anny Brożek zalicza się do niej samego „Kazimierza Twardowskiego, jego uczniów, uczniów jego uczniów, a także kolejne pokolenia powiązane genetycznie z Twardowskim relacją mistrz-uczeń”⁴. Oznacza to promotorstwo w zakresie pracy doktorskiej lub pracy magisterskiej.

Według autorki albumu fenomen SL-W polegał na tym, że pomimo peryferyjnego położenia była jednym z najważniejszych ośrodków filozofii naukowej w ówczesnym filozoficznym świecie obejmującym Europę i USA. Po drugie, SL-W należała do największych liczebnie szkół filozoficznych prowadząc interdyscyplinarne badania naukowe. Wreszcie, jak zauważa Brożek: „działała w niej stosunkowo liczna grupa kobiet, co jest rzeczą niespotykaną w innych ośrodkach filozoficznych pierwszej połowy XX w.”⁵

Twardowski i krąg jego uczniów wyznawał wspólne ideały metafilozoficzne, jakimi było dążenie do jasności myślenia, mówienia i pisanie oraz poprawnego uzasadniania swoich poglądów. Położenie akcentu na styl uprawiania filozofii sprawiało, że wokół Twardowskiego skupiło się grono specjalistów z różnych dziedzin wiedzy: filozofii, logiki, matematyki, psychologii, pedagogiki i socjologii, a sam mistrz i jego uczniowie i uczennice zajmowali się również historią filozofii.

W ówczesnej rzeczywistości kulturowo-politycznej kobiety mogły studiować na Uniwersytecie Lwowskim dopiero od 1897 r. Pierwszą Polką, która obroniła doktorat była Józefa Krzyżanowska-Kodisowa (1865 – 1940); stało się to w 1892 r. na Uniwersytecie w Zurychu. Z kolei pierwszą kobietą, która uzyskała stopień doktorski na polskiej uczelni była uczestniczka seminarium Twardowskiego – Irena Pannenkowa (1879 – 1969). W 1905 r. obroniła rozprawę doktorską pt. *Sądy przeczące i twierdzące* opublikowaną w Przeglądzie Filozoficznym.

Anna Brożek ustaliła, że Twardowski w trakcie swojej pracy dydaktycznej wypromował 14 prac doktorskich przygotowanych przez kobiety, co stanowiło 1/3 wszystkich obronionych pod jego kierunkiem doktoratów. W kręgu intelektualnego oddziaływania SL-W pierwszych dwóch pokoleń znajdowało około siedemdziesiąt kobiet (około 1/3 osób).

Przygotowany przez Brożek album składa się ze wstępu oraz bogato ilustrowanych prezentacji sylwetek piętnastu kobiet – wychowanic Twardowskiego. Są w nim wspomniana już Irena Pannenkowa oraz Zofia Paślawska-Drexlerowa (1887 – 1979), Daniela Tennerówna-Gromska (1889 – 1973), Maria Ossowska

⁴ Anna Brożek, *Miłośniczki mądrości. Kobiety z kręgu Szkoły Lwowsko-Warszawskiej*. Lublin: Wydawnictwo Academicon 2024, s. 5.

⁵ Brożek, *Miłośniczki mądrości*, s. 5.

(1894 – 1974), Helena Słoniewska (1897 – 1982), Janina Hosiasson-Lindenbaum (1889 – 1942), Janina Kotarbińska (1901 – 1997), Aniela Meyer-Ginsbergowa (1902 – 1986), Izydora Dąmbska (1904 – 1983), Seweryna Łuszczewska-Romahnowa (1904 – 1978), Józefina Mehlbergowa (1905 – 1969), Maria Kokoszynska-Lutmanowa (1905 – 1981), Eugenia Ginsberg-Blausteinowa (1905 – 1942), Helena Bączalska-Rasiowa (1917 – 1994) i Alicja Iwańska (1918 – 1996). W albumie zamieszczono również sylwetkę Józefy Krzyżanowskiej-Kodisowej, która wprawdzie do Szkoły nie należała, lecz była pierwszą Polką z tytułem doktora. Brożek w biogramach swoich bohaterek przedstawia pochodzenie, zainteresowania naukowe i zaangażowanie patriotyczne (publiczne) „doktorek” Twardowskiego. Wiele z nich należało do polskich organizacji niepodległościowych w okresie I wojny światowej, prowadziło działalność publiczną w okresie II Rzeczypospolitej, a w czasie II wojny światowej działało w strukturach polskiego państwa podziemnego, zaś w PRL (te które zostały w kraju) były prześladowane i szykanowane przez władze komunistyczne.

Warto podkreślić, że opracowanie powstało w ramach działalności Centrum Badań nad Tradycją Szkoły Lwowsko-Warszawskiej i jest jedną z niewielu na polskim rynku wydawniczym publikacji przedstawiającej w formie albumu pewien interesujący fragment dziejów polskiej filozofii.

Krzysztof Brzechczyn, profesor nauk humanistycznych zatrudniony na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i w Oddziałowym Biurze Badań Historycznych IPN w Poznaniu. Zainteresowania badawcze: filozofia historii, filozofia polityki, filozofia społeczna, historia myśli politycznej, historia najnowsza, teoria i metodologia historii. Autor pięciu książek i redaktor dwudziestu dwóch prac zbiorowych; ostatnio opublikował: *Umysł solidarnościowy. Geneza i ewolucja myśli społeczno-politycznej „Solidarności” w latach 1980 – 1989* (Warszawa/Poznań 2022).

WOLNI I SOLIDARNI

MIEDZY IDEĄ A PRAKTYKĄ

Kwartalnik Społeczno-Polityczny

WIOSNA 2026 nr 1 (13)

Wolni i Solidarni
Między Ideą a Praktyką
Kwartalnik Społeczno-Polityczny
Wiosna 2026 nr 1 (13)

ISSN 2956 – 6150

© Copyright by Fundacja OTACZAJ BLASKIEM

Redaguje zespół:

Krzysztof Brzechczyn (redaktor naczelny)

Paweł Falicki, Iwo Greczko, Sławomir Magała (redaktor numeru),

Jerzy Żurko

Stali współpracownicy:

Blanka Ciborowska, Teresa Grabińska, Grzegorz Klonowski

Adres Redakcji:

redakcja-wis@otaczajblaskiem.pl

www.otaczajblaskiem.pl/kwartalnik

Wydawca:

Fundacja OTACZAJ BLASKIEM

Karola Olszewskiego 11, 20-481 LUBLIN

www.otaczajblaskiem.pl

Egzemplarz kwartalnika można otrzymać pocztą wpłacając na rachunek Fundacji OTACZAJ BLASKIEM **PL43 1020 3176 0000 5402 0277 9163** darowiznę w wysokości co najmniej 25 złotych. W komentarzu do przelewu prosimy umieścić tekst „na cele statutowe” oraz adres wysyłki.

Redakcja nie zwraca materiałów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo skracania tekstów i opatrywania ich własnymi tytułami.

Numer zamknięto 6 czerwca 2026 r.

Korekta: ADK

Projekt okładki: KRUMIR Mirosław Kruk

Druk: MULTIPRESS, Lublin

Spis treści

<i>Od redakcji</i>	5
--------------------------	---

Fakty i komentarze

Grzegorz Klonowski, <i>Dlaczego Fidesz i Orban</i> <i>(tak bardzo) przegrali wybory?</i>	7
---	---

Polska – ale jaka?

Marcin Kęszycki, <i>Komoljan</i>	22
Donat Kirsch, <i>Dla Jana Komolki: Premeditatio malorum</i>	28
Dorota Heck, <i>System i psychologia</i>	39
Jan Komolka i Kornel Morawiecki. <i>Paweł Falicki rozmawia z Hanną Łukowską-Karniej</i>	45

Idee i polityka

Teresa Grabińska, <i>Blask prawdy a postprawda</i>	52
Sławomir Magala, <i>Domysły o komunikacji</i>	61

Krajobrazy kultury

Henryk Krzyżanowski, <i>Wiktoriańskie limeryki o III RP</i>	75
---	----

Recenzje i omówienia

Krzysztof Brzechczyn, <i>Kobiety w Szkole Lwowsko-Warszawskiej</i>	80
Iwo Greczko, <i>Wypisy Marcina</i>	84
Sławomir Magała, <i>Po fordyzmie</i>	90
Julian Warter, <i>Krążenie wiedzy i autorytetów</i>	96

Summary

<i>Table of Contents, Summaries and Keywords of Wolni i Solidarni.</i>	
<i>Między Ideą a Praktyką, no. 1(13), Spring 2026</i>	99